

Певно, до конфіксальних дериватів варто віднести іменник *безжонство* (Дубр 7). Пор. також композитно-суфіксальні утворення: *вільнодумство* (Дубр 38), *вільновірство* (38), *високодумство* (58), *двуженство* (79).

Найменування стосунків між людьми передаються такими похідними: *братство* (Дубр 18), *приятельство* (93), *братимство* (93). Пор. також дериват на **-івств(о)**: *дружівство* (Дубр 93) та ін.

3.2. Деривати на **-ин(а)**, **-овин(а)** трапляються рідше: *дивина* (Дубр 83) від *диво*, *бісовина* (95), *лиховина* (139) «халепа, нещастя».

Пор. також дериват на **-щин(а)**: *паничина* (Дубр 6).

3.3. Деривати з іншомовним суфіксом **-ик(а)** позначають галузь науки і є нечисленними в аналізованому словнику, наприклад: *аритметика* (4), *арихметика* (4), *граматика* (Дубр 73).

3.4. Похідні на **-j(а)** утворюють найбільшу за кількістю й семантичними відтінками групу конфіксальних абстрактів, серед яких виразно виокремлюються деривати з формантом **без-...-я**: назви суспільно-політичних станів, соціальних явищ – *безуряддя* (Дубр 3), *безладдя* (3), *безправ'я* (9), *безсуддя* (9), *безголів'я* (10), *безробіття* (11); найменування, пов'язані з релігійними поняттями – *безвір'я* (Дубр 4), *беззріштя* (8); назви станів людини – *безбілля* (Дубр 7), *безбоязтя* (7), *безшлюб'я* (7), *безпам'яття* (10), *безсилля* (11), *безчуття* (11), *безсоння* (11), *безчестя* (12); найменування станів довілля – *безвіддя* (Дубр 7), *безвіт'я* (8), *бездоріжжя* (8), *безпуття* (8), *безлісся* (9), *безлюддя* (9), *безгоміння* (9), *безмір'я* (10), *безриб'я* (11).

Інші конфіксальні похідні на **-j(а)** не утворюють виразних лексико-словотвірних типів, наприклад: *невір'я* (Дубр 8), *суголося* (97).

3.5. Відіменникові похідні, утворені за допомогою конфіксів із матеріально не вираженим другим компонентом, виявилися менш численними: *безлад* (Дубр 3), *безвлада* (7), *безсуд* (9), *непуть* (8), *нелад* (9).

Отже, тенденція передавати узагальнені ознаки абстрактними іменниками на **-ість** і **-ств(о)**, властива сучасній українській мові, виразно окреслилася вже на початку ХХ ст. Від прикметникових основ назви опредметненої якості творяться також за допомогою суфіксів **-от(а)**, **-иц(я)**, **-ин(а)**, інші похідні трапляються рідко. Віддієслівні абстрактні назви початку ХХ століття становили кількісно і якісно розвинену групу похідних. Для позначення узагальненої дії використовуються форманти **-анн(я)**, **-енн(я)**, **-ин(а)**, **-н(я)**, нульовий суфікс. Десубстантиви з абстрактним значенням є кількісно меншою групою, представленою переважно дериватами на **-ств(о)** та конфіксальними утвореннями. Іншомовні форманти в аналізованому словнику спостерігаються в словотвірній структурі незначної кількості дієслівних абстрактів на **-аці(я)** та десубстантивів на **-ик(а)**.

Література:

1. Безпояско О. К. Морфеміка української мови : [монографія] / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська. – К. : Наукова думка, 1987. – 212 с.
2. Грещук В. В. Дериваційна здатність прикметникових основ в утворенні українських іменників на **-ість** / В. В. Грещук // Питання словотвору. – К. : Вища школа, 1979. – С. 124–131.
3. Дубровський В. Словник московсько-український / В. Дубровський. – К. : Рідна мова, 1918. – 562 с.
4. Полюга Л. М. Абстрактна лексика / Л. М. Полюга // Українська мова : енциклопедія / [редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 7–8.

УДК 378.147:656.61.052(045)=161.2

В. Б. Смелікова,

Херсонська державна морська академія, м. Херсон

ОСОБЛИВОСТІ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ ДО ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ ЗАСОБАМИ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ

Стаття присвячена дослідженню особливостей та характеристики етапів реалізації моделі підготовки майбутніх судноводів до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій: мотиваційно-цільового, змістово-діяльнісного, результативно-творчого. Увага приділяється створенню мовного середовища засобами кейс-технологій, активних форм та методів навчання. Висвітлено етапи роботи з кейсами під час практичних занять: підготовчий, аналітичний, результативно-творчий. Детально розглянуто впровадження у навчальний процес авторського навчально-методичного посібника «Cases on Board Vessels» із розробленим спецкурсом.

Ключові слова: професійно-орієнтоване спілкування; кейс-технології; майбутні судноводії; модель підготовки; активні форми та методи навчання.

PECULIARITIES AND METHODS FOR IMPLEMENTATION OF THE MODEL FOR PREPARATION OF THE FUTURE DECK OFFICERS FOR PROFESSIONALLY-ORIENTED COMMUNICATION BY MEANS OF CASE-TECHNOLOGIES

The article characterizes peculiarities and methods for implementation of the model for preparation of the future deck officers for professionally-oriented communication by means of case-technologies. This model consists of three interconnected stages. The first stage – motivational and targeted – aimed at ensuring the formation of motivation to professionally-oriented communication, motivation to succeed in the professionally-oriented communication, formation of communicative tolerance through acquaintance of students with features of future professional activity. For this purpose various forms and types of extracurricular and classroom sessions were used: discussions, round tables, group trainings, meetings with representatives of different nationalities, captains, and mates.

The second stage – substantive and action-related – aimed at building knowledge of foreign professionally-oriented maritime language, knowledge of the specifics of verbal and nonverbal communication, ethical standards of professionally-oriented communication, the ability to resolve conflicts; self-control during professional communication. It was to this end that the author used materials from the teaching and methodological manual «Cases on Board Vessels», developed by her, its purpose is to encourage the use of well proven case-technologies in teaching Maritime English in a competency-based approach.

The third stage – productive and creative – included training of individual creative work and enhancing professionally-oriented communicative skills by means of case-technology during specially-created problem situations.

In addition to this, the article outlines the procedural stages of work with cases during practice session: preparatory, analytical, productive and creative. The author makes detailed overview of the implementation of the teaching and methodological manual «Cases on Board Vessels» and a special course in learning process, which included lectures, seminars and practice sessions, individual creative work, independent work.

Key words: *professionally-oriented communication, case-technologies, future deck officers, model for preparation, teaching methods, active teaching forms and methods.*

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ МОДЕЛИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СУДОВОДИТЕЛЕЙ К ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОМУ ОБЩЕНИЮ СРЕДСТВАМИ КЕЙС-ТЕХНОЛОГИЙ

В статье рассматриваются особенности и характеризуются этапы реализации модели подготовки будущих судоводителей к профессионально-ориентированному общению средствами кейс-технологий: мотивационно-целевой, содержательно-деятельностный, результативно-творческий. Внимание уделяется созданию языковой среды средствами кейс-технологий, активных форм и методов обучения. Описаны этапы работы с кейсами во время практических занятий: подготовительный, аналитический, результативно-творческий. Детально рассмотрено внедрение в учебный процесс авторского учебно-методического пособия «Cases on Board Vessels» с разработанным спецкурсом.

Ключевые слова: *профессионально-ориентированное общение, кейс-технологии, будущие судоводители, модель подготовки, активные формы и методы обучения.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку України, розширенні її зовнішньоекономічних ділових відносин та входження у світовий морський простір постає завдання підготовки компетентних фахівців морської галузі, готових до успішного виконання своїх посадових обов'язків, у тому числі й до професійно-орієнтованого спілкування як на рідній, так і на іноземній мові, що відповідає галузевому стандарту вищої освіти з напрямку «Морський та річковий транспорт», професійного спрямування «Судноводіння» та вимог Міжнародної конвенції про підготовку та дипломування моряків та несення вахти.

Аналіз досліджень і публікацій. До проблеми професійної підготовки майбутніх судноводців сьогодні звертаються як вітчизняні (М. Бабишена, Н. Бобришева, С. Козак, Л. Липшиць, Н. Черненко, О. Фролова), так і зарубіжні науковці (Т. Андрес (T. Andres), К. Кіреа-Унгуреану (C. Chirea-Ungureanu), М. Прогоулакі (M. Progoulaki), Я. Хорк (J. Horck) [1]. Розробкою й упровадженням кейс-технологій займалися Ш. Бобохужаєв, М. Гончарова, В. Давиденко, А. Долгоруков, П. Екман, П. Лоуренс, Е. Мюнтер, М. Норфі, Ю. Сурмін [2], однак дослідники не приділяють уваги педагогічному потенціалу використання кейс-технологій у підготовці майбутніх судноводців до професійно-орієнтованого спілкування.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є виявлення особливостей і характеристика способів та етапів реалізації моделі підготовки майбутніх судноводців до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій.

Виклад основного матеріалу. На етапі формувального експерименту нашого дослідження була організована системна безперервна підготовка майбутніх судноводців до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій, у процесі якої враховувались всі компоненти моделі та педагогічні умови, що забезпечують ефективність навчально-пізнавального процесу.

Проведення формувального експерименту було направлено на організацію спеціального мовного середовища у вигляді діалогової взаємодії, яка за допомогою постійного обміну інформацією та спілкування з іншими суб'єктами освітнього процесу сприяє формуванню необхідних зразків поведінки, комунікативних навичок і умінь, мотивації до успішного результату професійно-орієнтованого спілкування. Створенню мовного середовища сприяли засоби кейс-технологій, активні форми і методи навчання, що поєднують засвоєння курсантами одночасно мовних та професійно-орієнтованих складових.

У процесі реалізації моделі підготовки майбутніх судноводців до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій було виокремлено три етапи.

Мета першого етапу – мотиваційно-цільового – забезпечення формування мотивації до професійно-орієнтованого спілкування, розвитку потреб до комунікації, мотивації до прагнення успіху у процесі професійно-орієнтованого спілкування, формуванню комунікативної толерантності через знайомство курсантів з особливостями майбутньої професійної діяльності.

Цей етап проводився як під час занять з англійської мови за професійним спрямуванням, так і під час позааудиторних занять. Так, курсанти експериментальної групи під час вивчення професійної теми мали можливість зустрітись з представниками їх майбутньої професії – капітанами, першими та другими помічниками капітанів. Під час таких зустрічей судноводці ділились своїм досвідом роботи на судні, розповідали цікаві історії з рейсів. Наприкінці таких зустрічей курсанти мали можливість проаналізувати та розіграти ситуації, які їм найбільше сподобались.

При цьому курсантам готували свої проблемні запитання щодо їх майбутньої професії, для цього їм було рекомендовано активно використовувати можливості медіа тек, мереж Інтернету, освітньо-розважальних порталів вузів, що брали участь у експерименті. Тим самим передбачалося закласти основи самостійної роботи, яка була б потрібна на наступних етапах реалізації моделі підготовки до професійного спілкування засобами кейс-технологій.

Під час самостійної роботи курсанти мали можливість прочитати специфічну літературу: мемуари Капітана Ллойда «200 речей, які б я хотів знати перед тим як стати капітаном» [5], морського спеціаліста та науковця Т. Андреса «Розуміння філіппінського моряка: його поведінку, цінності та реалії» [4], а потім під час зустрічей курсанти запитували та обговорювали цікаві факти та історії із життя судноводів на судні. У такий спосіб курсанти попередньо знайомились із кейс-технологією та долучались до майбутньої професії, вивчали професійну термінологію на англійській мові тощо.

Формування комунікативної толерантності майбутніх судноводців відбувалось за допомогою круглих столів, де учасниками були представники різних національностей. Під час таких круглих столів курсанти та представники різних національностей обмінювались правилами поведінки під час спілкування у тій чи іншій культурі, цікавими фактами тощо. З темами круглих столів курсанти були попередньо ознайомлені та вони мали можливість підготувати цікаві доповіді. Як результат, у кінці круглого столу, вироблялись основні правила поведінки під час професійно-орієнтованого спілкування. Треба зазначити, що таке спілкування відбувалось на англійській мові, як майбутній офіційній мові на морському транспорті.

Також, під час позааудиторних занять курсанти приймали участь у групових тренінгах, які формували комунікативну компетенцію майбутніх судноводців, розвивали толерантність тощо. Так, під час тренінгу «Валентність» з курсантами проводився «мозковий шторм» щодо різних життєвих ситуацій, де потрібно описати зовнішні прояви поведінки (манера одягатися, міміка, хода, особливості розмови тощо), наприклад: Ви знаходитесь на зупинці. Вам необхідно терміново

подзвонити, але батарея у мобільному телефоні розрядилась. Поруч з Вами близько двадцяти різних людей. До кого Ви звернетесь? Потім курсанти розігрували ці ситуації, де і були цією «валентною» людиною, яка повинна була звертатись до інших.

На першому етапі також проводились бесіди на тему: «Топ-10 способів як образити співрозмовника», «Стратегії поведінки, щоб втратити інтерес співрозмовника», «Невербальна поведінка, яку зрозуміють всі», які обов'язково поєднувались із елементами кейс-технології. Тематика бесід відрізнялась суперечливими назвами з метою зацікавлення курсантів. Наприкінці бесід робились висновки, що не потрібно робити під час професійно-орієнтованого спілкування, курсанти мали можливість прочитати міні-кейс та спробувати розіграти професійні ситуації.

Треба зазначити, що особливістю усіх перерахованих методів була їх діалогічна форма спілкування, яка спонукала курсантів брати активну участь у створенні нових рішень, адекватно реагувати на слова співрозмовника, приводити свої аргументи. Під час таких бесід, круглих столів, зустрічей, тренінгів формувалась сприятлива морально-психологічна атмосфера, яка забезпечувала взаємодію в різних комунікативних тандамах: курсант – курсант, курсант – викладач, курсант – представник професії (капітан або помічник капітана), курсант – представник іншої національності.

Якщо на першому етапі курсанти лише знайомились із основами ведення професійно-орієнтованого спілкування та кейс-технологією, то другий етап – *змістово-діяльнісний* – мав на меті формування основних знань щодо особливостей професійного спілкування на судні, їх систематизацію і як наслідок – вироблення умінь використовувати їх під час роботи із кейсами на професійно-орієнтовані теми. Крім цього передбачалось розширювати можливості використання специфічного, професійно-орієнтованого матеріалу, який був не передбачений традиційною навчальною програмою.

Реалізація цього етапу була можлива лише за умови створення авторського навчально-методичного посібника «Cases on Board Vessels» [3] із розробленим спецкурсом, до складу якого входили лекції, семінарські та практичні заняття, індивідуально-творча робота, самостійна робота. Програма спецкурсу складалась із двох модулів: «Введення до теорії професійно-орієнтованого спілкування» та «Практичний аспект професійно-орієнтованого спілкування з членами суднового екіпажу».

Розглянемо більш детально впровадження спецкурсу у навчальний процес. До його складу входили 6 лекцій, які були різноманітні за своєю формою проведення. Метою лекційного курсу було не просто засвоєння теоретичних знань, а формування готовності курсантів вирішувати майбутні професійні завдання.

Під час першої лекції-конференції «Значення та особливості професійно-орієнтованого спілкування на судні» курсанти використовували попередній досвід зустрічей із представниками їх професії та роботи із специфічною літературою, Інтернет-джерелами та як результат – підготували доповіді з теми. Під час наступних двох інтерактивних лекцій «Самоконтроль під час професійно-орієнтованого спілкування» та «Комунікативна толерантність майбутнього судноводія» курсанти працювали з аудіо та відео-матеріалами із життя судноводів, обговорювали ситуації щодо проявів нетолерантності та обирали найкращі методи самоконтролю під час професійно-орієнтованого спілкування.

Під час наступних проблемних лекцій з тем: «Стратегії запобігання та подолання конфліктів у процесі професійного спілкування», «Основні вербальні, невербальні засоби спілкування та їх використання на судні», «Етичні норми ведення професійно-орієнтованого спілкування та їх практичне використання» використовувались методи «мозкового штурму», дискусії, рольові ігри, мультимедійні технології. Особливістю проведення лекційних занять було обов'язкове використання кейс-технологій, у вигляді автентичних текстів рапортів із описанням проблем на судні, результатів інспекційних розслідувань, спогадів самих судноводів тощо.

Семінарські заняття відповідали тематиці лекційних занять та дозволяли у повній мірі застосовувати набуті знання та уміння у створених професійно-орієнтованих ситуаціях. Курсанти мали змогу переглядати відео-фрагменти та обговорювати у парах, групах стратегії поведінки у тій чи іншій ситуації, аналізувати вербальні та невербальні засоби спілкування представників інших національностей, поведінку співрозмовників тощо. Під час самостійної роботи курсанти готували мультимедійні презентації. На цьому етапі курсанти не тільки читали та обговорювали кейси, але й аналізували наслідки тієї чи іншої поведінки членів екіпажу, розігрували ситуації з можливими альтернативами їх вирішення. Після кожного семінарського заняття, курсанти проходили тести із окремої теми з метою аналізу засвоєних знань та умінь.

У спецкурс також входили і десять практичних занять, які відповідали тематиці дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)».

Текстовий матеріал складався з цілих автентичних текстів (обсягом 3-7 тисяч друкованих знаків), джерелами інформації слугували тексти-описи кейсів, складені Академією Шведського клубу, офіційні сайти розслідування аварій та нещасних випадків на торговельному флоті. При цьому враховувався обсяг інформації, складність проблематики та ступінь обізнаності курсантів із даною проблемою.

При викладанні кейсу враховувалась мова викладу, складались прості речення, формулювались чіткі параграфи. Крім цього привабливість кейсу підвищувалась за допомогою ілюстрацій. На початку кожного кейсу було розміщено перелік компетенцій, що формувалися в процесі роботи над навчальним матеріалом, наприкінці – словник, який складався із активної лексики текстового матеріалу. Структура завдань після текстового матеріалу була однаковою: первинне знайомство із проблемою (Gaining familiarity – Knowing what happened); критичне розуміння фактів (Recognizing symptoms – critical understanding off acts); встановлення цілі (Identifying goals – making assumptions); проведення аналізу (Conducting analysis – opportunity for linking to theoretical readings); встановлення діагнозу (Making diagnosis / Problem statement); аналіз фактів кейсу (Analyzing case data); генерування альтернатив та їх оцінка (Generating and evaluating alternatives); розробка плану дій (Developing an action / implementation plan).

Треба зазначити, що під час практичних занять робота з кейсами проводилась у повному обсязі, відповідно до методики їх проведення, а також, на відміну від лекційних та семінарських занять, практичні заняття проводились виключно англійською мовою, що сприяло повторенню і подекуди засвоєнню професійної термінології. Вирішуючи кейсові завдання, курсанти спирались на теоретичні знання і досвід, отриманий під час лекційних та практичних занять. Типовими вправами у роботі з кейсами були: заповнити таблицю, дати відповіді на запитання, скласти список, відповіді на запитання, розробити план дій, рольова гра, круглий стіл, оцінити відповідь іншого курсанта, групи тощо.

Розглянемо більш детально як організувалась робота з кейсами під час практичних занять. Перший етап – підготовчий, курсанти під час самостійної роботи ознайомлювались із кейсом, працювали із професійною термінологією, ретельно вивчали кейс та ознайомлювались з відносинами героїв. Завдання передбачало і роботу з мовними засобами: знайомство з новою лексикою, ідіомами і новими синтаксичними структурами, що могло ускладнювати розуміння даного кейсу за допомогою словника у кінці кейсу. Другий етап – ознайомчий – викладач організував залучення курсантів у

жваве обговорення ситуації кейсу у парах. Курсанти відповідали на запитання типу: Що трапилося у кейсі? Хто був на містку у цей час? Які були наслідки нещасного випадку? Хто був свідком нещасного випадку?

Під час наступного етапу – аналітичного – викладач організував аналіз наданих фактів і роботу із узгодження бачення ключової проблеми у малих групах. Треба зазначити, що перевагами на цьому етапі групового способу навчання полягали у здійсненні процесу спілкування, розвивались вміння слухати і чути, здатність розуміти і приймати точку зору іншого і вирішувати конфліктну ситуацію, удосконалювалися навички спільної роботи для досягнення мети, виховувалась самоповага і цінність взаємодопомоги, створювалась оптимальна обстановка для продуктивної навчальної діяльності, процес пізнання був мотиваційно-обґрунтованим, а не стимульованим з боку викладача.

На цьому етапі вирішувались такі проблеми: виділення основної проблеми, тобто її ідентифікація; виділення факторів і персоналії, які реально впливали на ситуацію, формулювання ключових альтернатив, пропозиція рішення або дії, вироблення рішення, аналіз наслідків прийняття того чи іншого рішення, вказівка на можливе виникнення проблем, механізми їх запобігання та вирішення.

Необхідною умовою для прийняття остаточного рішення була розробка критеріїв вирішення проблеми – вимог до змісту альтернатив та їх обґрунтування. Під час складання програми дій курсанти орієнтувались на початкові цілі та реальність їх втілення на судні.

На підсумковому етапі використовувалась презентація результатів роботи малих груп на загальній дискусії (в рамках навчальної групи); оцінювання учасників дискусії, підведення підсумків дискусії. Результативність даного методу збільшувались завдяки підготовці презентації результатів аналітичної роботи різними групами, що дозволяло дізнатися і порівняти кілька варіантів оптимальних рішень однієї проблеми.

Презентація результатів сприяла формуванню таких якостей особистості, як волі, переконанні, цілеспрямованості, гідності тощо, виробляла навички публічного спілкування, зокрема вміння публічно представити інтелектуальний продукт.

Оцінювання презентації відбувалось при врахуванні наступних моментів: визначення істотних елементів, які повинні були враховуватись при аналізі кейсу, демонстрація вміння аналізувати, вміння логічно мислити, пропозиція альтернатив, які раніше залишалися поза увагою, пропозиція певного плану реальних дій або плану втілення рішень.

Отже, організація роботи з кейсами була цілеспрямована та систематичною. Курсанти не лише розвивали уміння та застосовували знання на практиці, але й були у постійній ситуації діалогічного спілкування, розігрували реальні ситуації із життя.

Наступним етапом реалізації моделі підготовки майбутніх судноводіїв до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій був *результативно-творчий*, який мав на меті відпрацювання здобутих навичок професійно-орієнтованого спілкування під час створення проблемних ситуацій засобами кейс-технологій. Для цього курсанти долучались до індивідуально-творчої роботи: міні-досліджень та проєктів.

Така робота в цілому відповідала всім основним вимогам для будь-якого рівня наукового дослідження. Однак реалізація її в рамках ВНЗ мало свою специфіку, оскільки подібне дослідження вирішує не тільки науково-пізнавальні завдання, але й специфічні – професійні та навчальні. Для залучення курсантів до творчої роботи, в першу чергу, ми запропонували цікаві теми для проєктів, які були пов'язані із тематикою спецкурсу, сприяли глибокому розумінню загальних закономірностей професійного самовизначення, сприяли відпрацюванню попередньо здобутих навичок, курсанти були забезпечені необхідною кількістю різноманітних джерел.

На цьому етапі курсанти обов'язково консультувались із викладачем щодо обраних кейсів. Наступним етапом індивідуально-творчої роботи був аналіз кейсів щодо виявлення основної проблеми, потім – курсанти індивідуально виділяли причини та основні фактори, що вплинули на ту чи іншу ситуацію, а також головні персоналії. Далі, майбутні судноводії формулювали ключові альтернативи. Найважливішим та найвідповідальнішим етапом були висновки щодо цієї проблеми, а саме: курсанти роботи узагальнення щодо її частоти виникнення на різних типах судак, можливих причинах та відповідно – способах вирішення, основних рекомендаціях. Результати своїх досліджень курсанти представляли у мультимедійних презентаціях та за допомогою паперових проєктів, спеціальних брошур для судноводіїв тощо.

Наприкінці заняття курсанти обговорювали доцільність кожного проєкту та його висновки, викладач пропонував обрати найкращий проєкт. Також курсанти обирали ту чи іншу ситуацію із кейсів та розігрували її на англійській мові, після чого інші курсанти аналізували їх поведінку, жести, міміку, вибір комунікативних одиниць під час професійно-орієнтованого спілкування.

У такий спосіб курсанти відпрацьовували здобуті навички професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій під час створення проблемних ситуацій. Викладач не втручався у процес аналізу кейсів та розігрування ситуацій. Тобто курсанти не тільки мали можливість самостійно виконувати завдання та аналізувати кейси, ситуації, але й оцінювати один одного.

Висновки. Інтеграція аудиторної та позааудиторної роботи на всіх трьох етапах реалізації моделі підготовки майбутніх судноводіїв до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій сприяла переходу від переважно інформативних до активних форм і методів навчання з елементами проблемності, використання резервів самостійної роботи курсантів, створення умов для творчості, що дозволило майбутнім судноводіям практикувати володіння іноземної мови, реалізувати функції іноземної мови як засобу спілкування, розширювати активний словниковий запас.

Перспективи подальших досліджень полягають в проведенні вихідної діагностики експериментальної та контрольної груп з метою перевірки ефективності реалізації моделі підготовки майбутніх судноводіїв до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій.

Література:

1. Бобришева Н. М. Формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. М. Бобришева. – Запоріжжя, 2015. – 20 с.
2. Долгоруков А. М. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения [Електронний ресурс] / А. Долгоруков. – Режим доступу : <https://infourok.ru/metodicheskie-materiali-metod-keysov-1009287.html>
3. Смелікова В. Б. Cases on Board Vessels : Навчальний посібник для курсантів напрямку 6.070104 «Морський та річковий транспорт», професійного спрямування «Судноводіння». – Херсон : Видавництво ХДМА, 2015. – 80 с.
4. Andres T. Understanding the Filipino Seaman : his values, attitudes and behavior – Manila : Denklav Maritime Agency, 1991. – 28 p.
5. Lloyd C. M. In Command ... 200 things I wish I'd know before I was Captain / C. M. Lloyd. – Livingstone : Witherby Seamanship International Ltd., 2008. – 228 p.

References:

1. Bobrysheva, N. M. (2015), «Intending maritime officers readiness for professional work in the multicultural environment», Thesis abstract for Cand. Sc. (Theory and methodology of professional education), 13.00.04, Classic Private University, Zaporizhzhya, Ukraine.
2. Dolhorukov, A. M. (2016) Method case-study is modern technology for professionally-oriented study, available at: <https://infourok.ru/metodicheskie-materiali-metod-keysov-1009287.html> (access April 4, 2016).
3. Smelikova, V.B. (2015), Cases on Board Vessels, tutorial for maritime cadets, navigational department, Kherson, Ukraine.
4. Andres T. Understanding the Filipino Seaman : his values, attitudes and behavior – Manila : Denklav Maritime Agency, 1991. – 28 p.
5. Lloyd C. M. In Command ... 200 things I wish I'd know before I was Captain / C. M. Lloyd. – Livingstone : Witherby Seamanship International Ltd., 2008. – 228 p.

УДК 811'111

Л. В. Сологуб,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ДИСКУРСІВ

У статті розглядається проблема делімітації інституційного дискурсу в системі сучасних дискурсивних практик. Визначено основні ознаки цього дискурсу та окреслено підходи до його дослідження.

Ключові слова: взаємодія «адресант-адресат», соціальний інститут, інституційний дискурс (ІД), дискурсивний аналіз, підходи до вивчення інституційних дискурсів.

METHODOLOGY OF INSTITUTIONAL DISCOURSES RESEARCH

Work of institutions has been the object of many investigations in the field of humanities for a long period of time. More recently (since the end of the 20th century), there has been a linguistic turn into the study of institutions with a lot of language-focused research of how power and discourse may function in various specific institutional and organized settings as social institutions have the power to shape people's thinking and understanding of the world. Discourses are not equal in their coverage of time and space. The article focuses on the problem of delimitating institutional discourse (ID) in the modern system of discursive practices. Taken into consideration communicative, cognitive and social characteristics of the ID, it is defined as the hierarchical setting of communicators and their communicative interaction combined with the common institutional territory, status-role rules of behaviour, common models of social and professional knowledge, and definite communicative strategies and tactics. A description of eight theoretical-methodological approaches to the given type of discourse is provided. The following constituents of ID should be taken into consideration: status-role and situational-communicative characteristics, localized chronotope, communicative environment, conventional aims within a social institute, ritual values, means of communication, strategies, genres, and precedent phenomena.

Key words: interaction «addresser-addressee», social institute, institutional discourse (ID), discourse analysis, approaches to institutional discourses.

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ДИСКУРСОВ

В статье рассматривается проблема делимитации институционального дискурса в системе современных дискурсивных практик. Определены основные признаки данного дискурса и обозначены подходы к его изучению.

Ключевые слова: взаимодействие «адресант-адресат», социальный институт, институциональный дискурс (ИД), дискурсивный анализ, подходы к изучению институциональных дискурсов.

Постановка проблеми та огляд останніх досліджень. Усіх дослідників дискурсу об'єднує бачення його як діалектичного комунікативно-когнітивного утворення та визнання важливості його соціальних, контекстуальних чинників. Завдання дискурсивного аналізу полягає в інтегрованому описі цих трьох вимірів дискурсу та формулюванні теорій, які б могли пояснити стосунки між ними. Різноманітні шляхи наукового пошуку у галузі дослідження дискурсу ведуть до єдиної мети – показати, як людина користується мовою, як вона створює висловлення і пов'язує їх між собою. Тому дискурсовознавство передбачає вихід лінгвістики з ізоляції і створення міждисциплінарної області знань, яка охоплює досягнення лінгвістики, соціології, психології, етнографії, теорії масової комунікації, літературознавства, стилістики, філософії тощо [12]. Проблема диверсифікації типів дискурсу за ознакою спілкування у соціально-обумовлених сферах людського життя залишається однією з головних у сучасному мовознавстві. Інституційний дискурс (ІД) як специфічна форма комунікації, його типи і структура опинилися під кутом зору Н. І. Андрейчук [1], Ф. С. Бацевича [2], Л. С. Бейлінсона [3], В. І. Карасіка [5], Т. А. Ширяєвої [11]. Окремими його видами займаються О. Й. Шейгал, І. А. Юшковець (політичний), С. В. Вострова (медичний), О. М. Ільченко, О. М. Гнізdechko (науковий), Є. А. Кожемякін, Н. К. Кравченко (юридичний). **Метою** нашої статті обрано визначення місця інституційних дискурсів в сучасних лінгвістичних теоріях та основних критеріїв його аналізу.

Виклад основного матеріалу. З позицій соціолінгвістики дискурс розглядають як спілкування з огляду на належність мовців до певної соціальної групи або типової мовленнєвої ситуації [5]. Як зазначає К. С. Серажим, дискурс – це соціолінгвістичний феномен, «який, по-перше, детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими (конституючими чи фоновими) чинниками, по-друге, має «видиму» – лінгвістичну (зв'язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та «невидиму» – екстралінгвістичну (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту) структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який «будується» впродовж розгортання дискурсу його репродуцентом (автором) та інтерпретується його реципієнтом (слухачем, читачем тощо)» [8, с. 13].

На думку дослідників, інституційний дискурс – це владний ресурс, який усвідомлюється як феномен, що створюється та реалізується в інституційно заданих рамках певних сфер соціального спілкування, тобто соціальних інститутах – категорії, запропонованої англійським соціологом Г. Спенсером, – які визначаються як «стала форма організації спільної діяльності людей, що склалася історично, завдяки чому відбувається функціонування спільнот і всього суспільного організму, здійснюється соціалізація індивідів, тобто їх входження у життя суспільства і виконання ними певних соціальних функцій і ролей» [10, с. 22], які в сукупності забезпечують існування суспільства з його розгалуженою соціальною структурою. За визначенням М. Л. Макарова, соціальний інститут це «культурно-специфічна, нормативно організована, конвенційна система форм діяльності, обумовлена суспільним поділом праці, а також призначена для задоволення особливих потреб суспільства» [6, с. 206]. Ознаками соціальних інститутів є визначена мета діяльності, конкретні функції для